

IRAN: CAZUL MASHA AMINI ȘI CRIZA DE LEGITIMITATE A REGIMULUI AYATOLLAHILOR

Prof. univ. dr. Leonard AZAMFIREI

Rector al Universității de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie

“George Emil Palade”

din Târgu Mureș, Romania

leonard.azamfirei@umfst.ro

ABSTRACT: *Iran: The Masha Amini Case and the Crisis of Legitimacy of the Ayatollahs’ Regime.*

Masha Amini’s case is known around the world. Originally from Saquez, a town in the western province of Kurdistan, the 22-year-old woman was visiting Tehran when she was arrested by the so-called morality police on 13 September on charges of not wearing a hijab according to government standards. She was forcibly removed from her family and taken into police custody. The last moments of her life were captured by CCTV cameras in a re-education hall, where she had been sent for „guidance” on her attire. She fell into a coma in the detention centre and although she was taken to hospital, doctors could do nothing to save her life.

Keywords: *Masha Amini, hijab, security forces, ayatollah regime, detention, radicalism, victims.*

Cazul Masha Amini este cunoscut pe întreaga planetă. Originară din Saquez, un oraș situat în vestul provinciei Kurdistan, femeia în vârstă de 22 de ani se afla în vizită la Teheran, când a fost arestată de așa-zisa poliție a moravurilor, pe 13 septembrie, sub acuzația că nu purta eșarfa (hijab) în conformitate cu standardele guvernamentale. A fost ridicată cu forța de lângă familia ei și plasată în custodia poliției. Ultimele clipe din viața tinerii au fost surprinse de camerele de supraveghere într-o sală de reeducare, unde fusese trimisă pentru „îndrumări” cu privire la ținuta sa. A intrat în comă în centrul de detenție și, cu toate că a fost transportată la spital, medicii nu au mai putut face nimic pentru a-i salva viața.

Autoritățile iraniene au declarat că decesul Mashei Amini a survenit în urma unor boli de inimă, sugerând chiar că ar fi avut afecțiuni psihice, dar familia și martorii oculari acuză poliția moravurilor de tortură. Conform documentelor medicale obținute de Iran International, un post de televiziune în limba persană cu sediul la Londra, tânăra prezenta lovituri severe în zona craniului, care au dus la hemoragie și edem cerebral.

În Iran, membrii familiilor celor uciși de autorități riscă să fie arestați dacă îndrăznesc să vorbească public despre incidente.

Masha Amini este deja o „icoană națională” care a catalizat proteste masive și represiuni violente în zeci de orașe din Iran, în urma cărora au murit până în prezent sute de oameni despre care, probabil, nu vom mai auzi niciodată¹. Alături de Masha, alte două nume au apărut în presa internațională, ambele fiind victime ale aceluiași regim care a învățat să-șiucidă cu impunitate cetățenii, indiferent de vârstă. Este vorba despre Hadis Najafi și Asra Panahi. Najafi avea 23 de ani și era foarte activă pe Instagram și TikTok, unde posta mesaje despre revoltele din Iran. A fost ucisă cu brutalitate de către forțele de securitate din orașul Karak, care au tras șase gloanțe în abdomenul, gâtul, inima și în mâna acesteia. Panahi, o tânără în vârstă de 16 ani, a fost ucisă în bătaie de aceleași forțele de securitate în sala de clasă a liceului de fete Shahed din Ardabil, pentru că a refuzat să cânte o melodie pro-regim.

Potrivit unor agenții de presă independente, cel puțin 28 de minori au fost uciși până în prezent, iar site-ului de știri Iran Wire, care citează un avocat iranian pentru drepturile omului, susține că circa 300 de copii și adolescenți s-ar afla în custodia poliției. Ministrul iranian al Educației nu a confirmat cifrele, dar a declarat că are cunoștință de elevi arestați pe stradă sau la școală și care sunt reținuți cu forța în centre „medico-psihologice”, unde fac obiectul unui proceduri de „reeducare” pentru a nu deveni „antisociali”.

Acest bilanț este cea mai dramatică mărturie despre ororile regimului de la Teheran, care a ripostat brutal împotriva unor cetățeni de la care așteaptă doar supunere. Numai că iraniienii au înțeles că între aleși și alegători nu mai există un contract social și că sunt lipsiți de alternative politice

1 BBC a identificat 45 de bărbați, femei și copii uciși, mulți prin împușcare, în urma represaliilor regimului de la Teheran. Mai multe detalii: BBC identifies young people killed in Iran's protests

prin care să-și canalizeze frustrările și speranțele deopotrivă. Astfel, copiii și nepoții Revoluției Islamice din 1979 au început să riposteze și devorează ceea ce arhitecții debarcării șahului Mohammad Pahlavi au zămislit de-a lungul ultimelor decenii.

Iranul este obișnuit cu protestele de amploare. Mitinguri și ciocniri violente au mai avut lor în 1999, 2009, 2017-2018 sau chiar recent în 2019-2020, dar nu au dus la schimbări de regim. În ultimele două decenii, mișcările de stradă aveau legătură cu nemulțumiri politice sau cu frustrări economice pe care masele defavorizate le-au acumulat de-a lungul timpului. De această dată, în marile orașe ale Republicii Islamice se petrece o reală „schimbare la față” a societății iraniene, care se ridică împotriva radicalismului ayatollahilor și a constelației care gravitează întreaga rețea de putere a statului. În mod previzibil, presa oficială prezintă protestele din perspectiva intereselor de securitate națională și acuză inamicii externi că ar folosi războiul psihologic pentru a provoca anxietate publică și incitare la violență. În realitate, femeile se află în primele rânduri ale protestelor din Iran și sunt susținute de bărbații tineri din pătura secularizată a națiunii. Astfel, regimul de la Teheran este contestat chiar de către cei ce sunt capabili să producă cea mai adâncă fisură dintre segmentul social pe care îl reprezintă și stat.

Într-un articol publicat recent în *Foreign Affairs*², jurnalistul iranian Masih Alinejad susține că Republica Islamică se „sprijină pe trei piloni ideologici: opoziția vehementă față de Statele Unite, antagonismul împietrit împotriva Israelului și misoginia instituționalizată, în special sub forma unor reguli obligatorii privind hijab-ul, care cer femeilor să-și acopere părul în spațiile publice. Dacă vreunul dintre acești stâlpi se prăbușește, întregul edificiu al Republicii Islamice se va nărui”. Regimul de la Teheran are nevoie de un dușman extern pentru a menține vie flacăra revoluției ori pentru a delegitima partidele de opoziție care au optat pentru un ton moderat și pentru o politică a compromisului în relația cu Israel și Statele Unite. Dar ce legătură are această paradigmă cu iz geopolitic cu impunerea unui cod vestimentar pentru femei? Există o justificare teologică pentru obligativitatea purtării hijab-ului sau un interes de putere?

Plecând de la simpla observație a practicii neunitare și a jurisprudenței islamice variate, putem deduce că acoperirea capului cu un voal este

2 Masih Alinejad – „The Beginning of the End of the Islamic Republic”, *Foreign Affairs*, Oct. 18, 2022

de fapt o simplă interpretare preluată în formă de lege de către Islamul politic (Khomeini în spațiul șiiit, Frăția Musulmană în cel sunnit), ori sub amprenta reduccionistă a teologiei salafite (Arabia Saudită, Afganistanul). În Coran nu se specifică nimic legat de acoperirea părului. Există o singură mențiune vestimentară³, dar se referă la acoperirea zonei bustului cu un văl, fără obligativitatea de a acoperi părul. Majoritatea teologilor musulmani moderați, în absența unei referințe textuale clare, pledează pentru modestie în plan vestimentar, fără a face apel la exigența legislației divine.

Regimul de la Teheran însă a instrumentalizat politic hijab-ul, care a devenit obligatoriu după Revoluția Islamică din 1979. În ciuda politicii restrictive, femeile au forțat constant limitele codului vestimentar, iar în prezent aproximativ 70% nu respectă ținuta impusă de către autoritățile iraniene⁴. Venirea unui conservator dur la conducerea țării, Ebrahim Raisi, a dus la acțiuni punitive tot mai severe față de abaterile vestimentare ale femeilor, ajungându-se chiar la implementarea unor instrumente de cenzură online sau de supraveghere pentru a monitoriza în ce măsură femeile au adoptat ținute corespunzătoare în locurile publice.

Prin alegerea lui Ebrahim Raisi, o figură marcantă a regimului teocratic și un apropiat al liderului suprem Ali Khamenei, alegerile prezidențiale din luna iulie 2021 au reprezentat un punct de inflexiune în tradiția post-revoluționară a Iranului. Departate de standardele consacrate în democrațiile liberale occidentale, procesele electorale au pus deseori în opoziție candidați moderați sau reformiști cu establishment-ul teocratic al Republicii Islamice. Alegerile de anul trecut au deschis însă un nou capitol în istoria recentă a țării prin descalificarea rivalilor moderați/reformiști sau chiar îndepărtarea lor din peisajul politic și reducerea listei electorale la doar patru candidați, dintre care doar unul cu șanse reale de câștig. Scopul acestui joc de putere este să asigure în fruntea țării un președinte care va superviza transferul de putere al liderului suprem, care este grav bolnav și nu mai are capacitatea de a-și îndeplini atribuțiile oficiale. Ebrahim Raisi este considerat unul dintre principalii posibili succesori.

3 „Și spune dreptcredincioaselor să-și plece privirile și să-și păzească pudoarea lor, să nu-și arate gâteliile lor, afară de ceea ce este pe dinafară, și să-și coboare vălurile peste piepturile lor!” (Coranul 24:29-31)

4 Mohammad Ayatollahi Tabaar - „The Folly of Iran’s Hard-Liners”, Foreign Affairs, Oct. 12, 2022

Apariția mai multor poli de putere ar încuraja competiția și ar deschide șansele pentru diferite facțiuni rivale. În schimb, existența unui bloc monolitic în structurile de putere este cea mai bună garanție pentru conservarea ADN-ului religios al statului, care duce la o mai slabă reprezentare politică pentru segmente largi de electorat și accentuează divorțul dintre cei care conduc și alegători, aceștia din urmă simțindu-se din ce în ce mai apatici sau tot mai frustrați. Lipsa alternativelor și dispariția tensiunilor politice dintre președintele ales și liderul suprem amputează orice cale prin care iraniienii, în special cei tineri și secularizați, pot investi aspirații pentru reforme sau defula neliniști. În acest context, revolta și confruntările directe rămân singurele opțiuni.

Raportul privind libertatea religioasă publicat de către Departamentul de Stat în anul 2021 citează o estimare a guvernului de la Teheran conform căreia 99,7% dintre locuitori ar fi musulmani, dintre care 90-95% șiiți și 5-10% sunniți. În spatele acestor cifre se ascunde reticența sau chiar ostilitatea Republicii Islamice față de fenomenul „ieșirii din religie”, cum l-ar numi Marcel Gauchet, ori față de confesiunile minoritare. Astfel, am putea ajunge la un al patrulea pilon ideologic ce susține propagandistic regimul teocratic al ayatollahilor: pretinsa superioritate morală a credinței și viețuirii iraniienilor supuși preceptelor divine, în raport cu decadentismul occidentalilor, esențializat în portretul „Marelui Șeitan”.⁵

O cercetare sociologică realizată online în Iran de către Grupul pentru Analiză și Măsurarea Atitudinilor (GAMAAN)⁶ în anul 2020 relevă o situație complet diferită: aproape jumătate dintre locuitorii țării doresc o separare a politicului de religie și consideră că Islamul nu mai joacă un rol esențial în viața cotidiană, situație complet inacceptabilă pentru regimul teocratic care controlează viața socială a comunității, mijloacele de informare în masă, manualele școlare și care tinde să cenzureze rețelele sociale, ultima redută a libertății din Orientul Mijlociu. Conform datelor publicate de către GAMAAN, 78% dintre respondenți cred în Dumnezeu și doar 32% s-au identificat drept musulmani șiiți. Cifrele mai arată că 9% se declară ateii, 8% zoroastrieni, 7% spirituali, 6% agnostici, 5% musulmani sunniți s.a. Aproximativ 22% nu s-au identificat cu nicio religie de pe harta spiritu-

5 „Șeitan” are semnificația de „șarpe” sau „Satană”. Este numele dat Statelor Unite de către ayatollahul Khomeini.

6 The Conversation - „Iran's secular shift: new survey reveals huge changes in religious beliefs”, 10 Sept. 2020

ală a Iranului. Cu toate că 90% afirmă că provin din familii religioase, 47% susțin că și-au pierdut credința de-a lungul vieții, iar 6% și-au schimbat orientarea religioasă. Doi din trei iranieni și-ar dori ca prescripțiile religioase să fie eliminate din legislație, iar 72% nu văd cu ochi buni legea prin care toate femeile sunt obligate să poarte hijab.

Cifrele publicate de către GAMAAN descriu tabloul general al unui societăți care se schimbă într-un ritm accelerat. În plus, rata de alfabetizare a crescut spectaculos, țara a cunoscut o urbanizare masivă în ultimele decenii, iar procentul gospodăriilor conectate la internet este similar cu cel din statele dezvoltate din Uniunea Europeană. La o populație de 84 milioane de locuitori, Iranul înregistrează peste 130 de milioane de abonamente mobile, o persoană având în medie mai mult de un telefon. Regimul de la Teheran a închis internetul în anumite regiuni ale țării și a reușit să blocheze accesul la platforme precum Instagram și Whatsapp în încercarea de a stopa mișcările de protest care s-au răspândit deja pe tot cuprinsul țării, dar 80% dintre iranienii și-au instalat deja filtre avansate și utilizează conexiuni VPN pentru a evita cenzura.

Tânărul iranian de astăzi dorește să vadă filme pe Netflix, să-și creze propriul playlist pe Spotify și să acceseze serviciul de internet prin satelit oferit de Starlink. Într-o țară în care mijloacele de informare în masă sunt controlate de stat, iranienii au migrat masiv pe rețelele sociale și au dat naștere unei societăți în rețea, care se dezvoltă în paralel cu regimul ultraconservator al ayatollahilor. Femeile și bărbații tineri care protestează astăzi împotriva regimului clerical au înțeles că dușmanul nu este în afara țării, ci în interior.

O societate are ereziile care i se potrivesc și libertățile pe care le merită. Nu știm dacă protestele provocate de moartea Mashei Amini vor duce la o răsturnare de regim, dar avem suficiente motive să credem că reprezentă cel mai consistent pas pe care cetățenii Republicii Islamice l-au făcut din 1979 încoace către democrație.